

СЕКЦІЯ 3 «ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНИХ КОМУНІКАТИВНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ У ГЛОБАЛЬНОМУ СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ»

В. І Круківський, канд. філолог. наук, доц.,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Вивчення мови, як рідної, так і іноземної, — особистісна потреба, яка виявляється в соціальній взаємодії, спілкуванні. Успішність спілкування залежить не лише від бажання мовця вступити в контакт, а й від уміння реалізувати мовленнєвий намір, що залежить від ступеню володіння мовними одиницями й уміння вживати їх у конкретних ситуаціях (при цьому знання окремих елементів мови само по собі не може бути віднесене до поняття «володіння мовою як засобом спілкування»). Ці умови володіння мовою складають сутність комунікативної компетенції, яка була висунута в число центральних категорій комунікативної лінгвістики і лінгводидактики.

Основний компонент комунікативної компетенції — мовленнєві (комунікативні) вміння, які формуються на основі: а) мовних знань і навичок; б) лінгвокраїнознавчих і країнознавчих знань.

Комунікативна компетенція, тобто готовність і спроможність до взаємодії з іншими людьми, важлива якість, необхідна людині в усіх життєвих ситуаціях. У більшості західних загальноосвітніх програм комунікативна компетенція входить до числа «ключових», що означає перенесення відповідальності за формування цієї компетенції з окремої предметної галузі на освітній процес у цілому. Чому ж комунікативна компетенція є ключовою? Перша причина — це виклик часу. 1) Запит від дорослого професійного світу, який гостро відчуває дефіцит у практичних комунікативних вміннях випускників вузів. Вирішення проблеми визначається сьогодні не унікальністю мислення того чи іншого спеціаліста, а ефективною організацією колективної роботи різних спеціалістів, тобто їх комунікативною компетенцією. 2) Запит від громадянського суспільства, який полягає: по-перше, в розвитку горизонтальних суспільних зв'язків на

протизагу вертикальним, ієрархічним, що вимагають комунікативної зміни суспільства; по-друге, в стиранні кордонів, змішування різних етнічних і соціальних груп призводить до виникнення полікультурного суспільства, що вимагає розвитку компетенції у сфері міжкультурного спілкування. Друга причина пов'язана з досягненням успіху в особистому житті, що вимагає адекватного сприйняття усного мовлення і спроможності передавати зміст прослуханого тексту в стиснутому й розгорнутому вигляді відповідно до ситуації мовленнєвого спілкування. Третя причина — комунікація не зводиться лише до вербальної комунікації.

Компетентнісний підхід пов'язаний із такими підходами до навчання, як: особистісно орієнтований, (що потребує трансформації змісту освіти, перетворення його з моделі «для всіх» на суб'єктивні надбання одного учня, які можна виміряти); діяльнісний (може бути реалізований лише в діяльності, тобто в процесі виконання конкретним учнем певного комплексу дій). Перехід до компетентнісного підходу означає: а) переорієнтацію процесу на результат освіти в діяльнісному вимірі; б) зміщення акценту з накопичування нормативного визначених знань, умінь і навичок на формування й розвиток здатності діяти практично, застосовувати досвід успішних дій у конкретних ситуаціях. Реалізуючись у навчальних програмах, компетентнісний підхід змінює уявлення про оцінювання. За такого підходу найактуальнішою є проблема розвитку особистісних здібностей учня. Результати навчальної діяльності розглядають як особисті досягнення учня. Важливим стає не наявність у нього внутрішньої організації знань, а здатність застосовувати компетентності в навчанні та житті на формально, репродуктивному рівні. *Чи не найактуальнішою умовою запровадження компетентнісного підходу до змісту освіти є реальне розвантаження студентів, оскільки модернізацію освіти не можна здійснювати додаючи все нові елементи до навчальних програм.* Слід відмовитися від так званої енциклопедичності змісту вищої освіти і формувати у студентів передовсім знання, необхідні для виконання практичних, ситуативних, особистісно орієнтованих комунікативних завдань. Про компетентнісний підхід до формування змісту освіти йдеться в Державних стандартах освіти, його реалізацію в Критеріях навчальних досягнень.

Які є ключові компетентності? Це: *навчальна* (уміння здобувати інформацію з різноманітних джерел різними способами, виділяти головне, аналізувати, оцінювати, використовувати на практиці; складати алгоритм навчальної діяльності; здійснювати навчальну діяльність у взаємодії; прогнозувати результат такої діяльності, докладати зусилля до його досягнення; формулювати,

висловлювати, доводити власну думку; здатність навчатися протягом всього життя, підвищувати професійний рівень; *соціальна* (здатність до співробітництва в групі та команді, мобільність, уміння адаптуватися і визначати особисті цілі та виконувати різні ролі й функції в колективі, планувати, розробляти й організовувати спільні проекти індивідуальних і колективних дій; уміння визначати й реалізовувати мету комунікації в залежності від обставин; підтримувати взаємини; розв'язувати проблеми в різних життєвих ситуаціях; *загальнокультурна* (спроможність аналізувати й оцінювати досягнення національної, європейської та світової науки й культури, орієнтуватися в культурному й духовному контексті сучасного суспільства; знати рідну й іноземні мови, інтерактивно їх використовувати; компетентність щодо інформаційних і комунікативних технологій; *громадянська* (здатність орієнтуватися в проблемах суспільно-політичного життя, здійснювати захист своїх громадянських прав та інтересів).

Найдетальніше класифікацію ключових компетентностей розглянули країни — члени ОЕСР (Організація економічного співробітництва та розвитку). Багато країн прийняли таку класифікацію, як стратегічну умову розвитку освіти протягом усього життя. Перелік ключових компетентностей увійшов до рекомендації міжнародної спільноти (План дій Євросоюзу та Ради Європи, 2002; План дій з навичок і мобільності Єврокомісії, 2002). Ключові компетентності досягаються в процесі навчання через усі без винятку предмети й виховні заходи.

Лінгвістична компетенція є складовою комунікативної компетенції. Сьогодні у зв'язку з набуванням іноземної мови (ІМ) статусу засобу світового спілкування, проблема оптимізації навчання ІМ і визначення пріоритетних цілей, завдань, а також засобів їх реалізації є однією з самих актуальних. У квітні 1997 року Рада Європи схвалила останню редакцію документу під назвою «Сучасні мови: вивчення, навчання, оцінка. Загальноєвропейська компетенція» (Modern languages. Learning, Teaching. Assessment. A common European Framework of reference). Ідея такого документу виникла в 1991 році. Необхідність його появи пояснюється зміненими геополітичними умовами. Концепція нової Європи — Європи без кордонів, у якій значно розширюються сфери міжнародного співробітництва вимагають звернути особливу увагу на вивчення проблеми вивчення іноземних мов. Загальноєвропейська компетенція не ставить своїм завданням пропаганди єдиної методики навчання ІМ. Функція цього документу — допомогти всім зацікавленим особам (учням, учителям, авторам на-

вчальних матеріалів, спеціалістам контрольно-оцінної діяльності, батькам, роботодавцям і т.д.) зорієнтуватися у виборі того чи іншого шляху засвоєння ІМ, а також надати можливість ефективного обміну інформацією, яка стосується сфери навчання. Таким чином, на європейському рівні було зазначено, що не існує універсального методу, тому що ефективність того чи іншого методу завжди залежить від цілей і умов навчання, від категорії учнів та від багатьох інших причин. Отже, мова може йти про комплексні, інтегративні методи або про варіативні технології. Варіативність методів навчання ІМ обговорювалася на міжнародній конференції «Сучасні методик навчання при вивченні ІМ» (Москва, 2009). Так, Дж Дьюк (США) відзначив, що ефективність методів навчання залежить як від особливостей професійної підготовки вчителя, так і від різних особливостей учнів (не лише від коефіцієнта їх інтелектуальності — IQ).

Говорячи про компетентність, слід сказати про розмежування, протиставлення компетенції й користування [1], яке є важливим постулатом лінгвістичної теорії. У Н. Хомського компетенція розуміється виключно синтаксично; в рамках лексикального напрямку породжувальної граматики [2; 3] з компетенцією пов'язується ще й модулярно організований лексикон. Але сьогодні у викладання ІМ переважають функціональні, комунікативні методи.

Сутність комунікативного підходу до вивчення ІМ полягає у тому, що сам процес оволодіння мовою має бути своєрідною моделлю процесу спілкування. У цьому випадку комунікативність розглядається не як методичний принцип, а як принцип методологічний, що підпорядковує собі всі сторони навчання: співвіднесення знань з умінями і навичками, відбір прийомів навчання, зміст загальноосвітніх і виховних завдань, а також обсяг і характер зв'язків з іншими навчальними предметами. Головне в комунікативному навчанні — спрямованість навчального процесу на результат, на розвиток практичних умінь, на оволодіння мовою як засобом спілкування у різноманітних життєвих ситуаціях залежно від мети спілкування, тобто на формування комунікативної компетенції певного рівня. А відтак, вся організація навчальної діяльності має певним чином відтворювати собою процес моделювання принципово важливих параметрів спілкування, таких як: особистісний характер комунікативної діяльності суб'єктів спілкування, стосунки та взаємодія мовленнєвих партнерів; ситуація як форма спілкування, змістова основа процесу спілкування; система мовленнєвих засобів, які забезпечують ко-

мунікативну діяльність, функціональний характер засвоєння та використання мовленнєвих засобів, евристичність.

Лінгвістична компетенція — це знання основ науки про мову, як систему, володіння способами й навичками дій з вивченим і виучуваним мовним матеріалом. Що необхідно для сприяння формуванню й розвитку мовних компетенцій? Це оновлення змісту курсу рідної та іноземної мови в школі і вузі: посилення їх семантичного аспекту, подолання його вузькокультурної спрямованості на вивчення граматики, орфографії та пунктуації, розвиток і впровадження в практику евристичних освітніх технологій, створення навчальних матеріалів, які забезпечили б діалогічний контакт учня з навчальним матеріалом. Комунікативна мовленнєва компетенція забезпечує: оволодіння всіма видами мовленнєвої діяльності й основами культури усного й писемного мовлення, вміннями й навичками спілкування в різних сферах і ситуаціях відповідно до досвіду, інтересів, психологічних особливостей мовця; здатність засобами мови вирішувати актуальні для мовця задачі спілкування у побуті, суспільній, виробничій та культурній сферах життя, вміти використовувати мову й мовлення для реалізації цілей спілкування. Зміни у змісті освіти, а саме: зміни в методиці — широке запровадження в практику навчання альтернативних форм, таких як: проектна та дослідницька діяльність. Для сприяння формуванню комунікативних компетенцій необхідна розробка спеціальних комунікативних тренінгів, інтерактивних ігор. Це означає, що правомірні лише уроки мовою, а не про мову. Навчитися можна говорити лише говорячи, слухати-слухаючи, читати-читаючи. Насамперед це стосується вправ, чим більше вправа схожа на реальне спілкування, тим вона ефективніша. В мовленнєвих вправах має місце плавне, дозування і разом з тим стрімке накопичення більшого об'єму лексики і граматики з негайною реалізацією; не допускається ні однієї фрази, яку не можна було б використати в умовах реального спілкування. Ефект від навчання повинен виражатися не лише в кількості вивчених слів і структур, а й розвитку особистості. Педагогу слід запитати в себе, як вивчення іноземної мови може сприяти «нарощенню» життєвого досвіду, який учні здобувають у процесі навчання.

Висновки

Сучасні методи й технології навчання ІМ варіативні, комплексні, інтегральні. Компетентісний підхід — новий тип змісту освіти у школі і вузі, один із ефективних способів вирішення завдань, що стоять перед викладачем ІМ у вузі на сучасному етапі. Проблеми

розвитку комунікативних умінь надається значна увага, вона розглядається багатоаспектно й неоднозначно. Важливу роль грає зміна ролі викладача: меншою мірою він «передає знання» і більшою «допомагає розвиватися». Зміна змісту змінює і форми роботи викладання ІМ. Переважальною в особистісно-орієнтованій парадигмі є робота в парах і групах.

Компетентнісний підхід — лише один із чинників, що сприяють модернізації змісту освіти, він лише доповнює низку освітніх інновацій, не применшуючи значення класичних підходів. Формування комунікативної компетенції є одним із основних засобів реалізації ІМ як засобу світового спілкування й взаємопроникнення культур. У перспективі доцільна детальніша розробка методів і прийомів формування лінгвістичної компетенції студентів.

Література

1. *Chomsky, N.* 1965. Aspects on the theory of syntax. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
2. *Jackendoff, R.* 1997. The architecture of the language faculty. Cambridge (Massachusetts): The MIT Press.
3. *Pustejovsky, J.* 1998. The generative lexicon. Cambridge (Massachusetts) & London (England): The MIT Press.

І. Б Зарубінська, канд. пед. наук, доц.,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ДІЛОВОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Актуальність орієнтації змісту освіти, форм та методів навчання на формування компетентності студентів вищих навчальних закладів не викликає сумнівів.